

**SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN KIRJASTON
KOKOELMAPOLITIikka**

Hyväksytty Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran hallituksen kokouksessa 18.11.2013

Sisällys

Johdanto	2
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston tehtävä.....	2
Kokoelmat	3
Hankinta.....	4
Sähköiset aineistot.....	5
Kokoelmien saavutettavuus ja näkyvyys	6
Kokoelmien arviointi ja hoito	7

Johdanto

Kokoelmapolitiikka ohjaa kirjaston kokoelmien muodostamista ja kehittämistä sekä aineistojen käyttöön saattamista. Se kuvaa kirjaston kokoelmia ja niiden merkitystä, linjaa aineiston hankinnan ja karsinnan periaatteita sekä välittää tietoa kirjaston kokoelmatyöstä asiakkaille, toisille kirjastoille ja muille yhteistyökumppaneille. Uuden aineiston valintaa ohjaa kokoelmapolitiikkaan liittyvä hankintaohjelma.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston tehtävä

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura muodostaa kokonaisuutena ainutlaatuisen kansainvälisen humanistisen osaamiskeskuksen ja infrastruktuurin, jonka toiminta vahvistaa kansallisten tiede-, koulutus- ja kulttuuripoliittisten tavoitteiden toteutumista. SKS toimii yhteistyössä yliopistojen ja tutkimuslaitosten, tieteellisten seurojen, muistiorganisaatioiden ja kulttuuriviennin toimijoiden sekä muiden kulttuurilaitosten kanssa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjasto on perustettu vuonna 1831 ja on Suomen vanhin yhtäjaksoisesti toiminut kaikille avoin tieteellinen erikoiskirjasto. Kirjasto on kulttuurien tutkimuksen ja kotimaisen kirjallisuuden tutkimuksen tieteellinen erikoiskirjasto. Nykyisin kirjasto keskittyy kulttuurien tutkimuksen kirjastopalveluiden kehittämiseen.

Kirjaston kokoelmaluettelo sisältyy Helka-yhteistietokantaan. Kirjasto tekee kokoelmayhteistyötä muiden tieteellisten kirjastojen, erityisesti Kansalliskirjaston, Helsingin yliopiston kirjaston ja muiden Helka-kirjastojen kanssa. Työnjakoa kirjastojen välillä on tarkemmin selvitetty kirjaston hankintaohjelmassa.

Kirjaston keskeistä asiakaskuntaa ovat tutkijat ja opiskelijat. Tiedeyhteisön lisäksi kirjastoa käyttävät muun muassa kansanperinteen ja kirjallisuuden harrastajat, suku- ja paikallishistorian tutkijat, kirjantekijät, taiteilijat, media, muistiorganisaatiot ja kulttuurilaitokset. Kirjaston kokoelmia kehitettäessä otetaan huomioon ennen kaikkea tutkimuksen tarpeet.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran strategiassa 2013–2017 kirjaston kehittämistavoitteet on määritelty seuraavasti:

SKS:n erikoisarkistot ja tieteellinen kirjasto muodostavat suullisen ja kirjallisen kulttuurin sekä niiden tutkimuksen tietovarannon ja asiantuntevan palvelukeskuksen. Ne luovat kansainvälisesti merkittävän ja kansallisesti ainutlaatuisen infrastruktuurin, joka vahvistaa suullisen ja kirjallisen kulttuuriperinnön tutkimusedellytyksiä ja palveluja. SKS:n kirjasto keskittyy kulttuurien tutkimuksen tieteelliseksi erikoiskirjastoksi.

SKS:n kirjaston kokoelmia uudistetaan kokoelmapolitiikan ja hankintaohjelman mukaisesti. Erityisesti keskitytään painettujen ja sähköisten aineistojen saatavuuden ja käytettävyyden parantamiseen. Kirjastopalveluja kehitetään yhteistyössä kirjastoverkon, tutkijayhteisön ja muiden asiakkaiden kanssa. (Hyväksytty valtuuskunnan kokouksessa 15.3.2013.)

Kirjaston tehtävät määritellään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran johtosäännössä. Sen mukaan:

SKS:n kirjasto on kulttuurien tutkimuksen ja suomalaisen kirjallisuudentutkimuksen erikoiskirjasto. Se toimii osana tieteellisten kirjastojen verkkoa ja palvelee erikoisalojensa tiedeyhteisöä. Se vastaa kokoelmiensa kartuttamisesta, kuvailusta, säilyttämisestä ja

käyttöön saattamisesta sekä tietopalvelusta. (Hyväksytty valtuuskunnan kokouksessa 16.11.2009.)

Johtosäännön lisäksi kirjaston toimintaa ohjaa SKS:n osastojen ohjesääntö. Siinä määritellyistä kirjaston tehtävistä kokoelmapolitiikan kannalta merkittäviä ovat:

- *seurata erikoisalojensa tutkimus- ja julkaisu-toimintaa sekä hankkia ja saattaa käyttöön erikoisaloja koskevaa tietoa-aineistoa*
- *ylläpitää ja kehittää näiden tutkimusalojen tutkimus- ja tietopalveluja.* (Hyväksytty hallituksen kokouksessa 14.12.2009.)

Kokoelmat

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura asetti kirjakokoelmien kartuttamisen tehtäväkseen jo perustamisasiakirjassaan vuonna 1831. Ensimmäisinä vuosikymmeninä seura keskittyi kokoamaan suomenkielistä kirjallisuutta kaikilta tiedonaloilta. Jäseniltä ja kotimaisilta yhteisöiltä saadut lahjoitukset muodostivat kartunnan perustan.

Ulkomailta seura hankki alkuaikoina historiaan, kieleen ja kulttuuriin liittyvää kirjallisuutta. Sen suhteen oltiin pitkään riippuvaisia kirjeenvaihtajajäsenten lahjoituksista sekä julkaisujen vaihdosta tieteellisten yhdistysten kesken. Seura hyväksyi ensimmäisen ulkomaisen aloitteen vaihtosuhteen solmimisesta jo vuonna 1833. Vaihdoilla oli 1800-luvulla suuri merkitys suomalaisen tieteen kansainvälistymiselle: Suomessa tehdyn tutkimuksen tuloksia pystyttiin välittämään ulkomaille järjestelmällisesti, ja Suomeen saatiin ulkomaisia tiedejulkaisuja. Muuta verkostoa julkaisujen välittämiseksi maasta toiseen ei vielä ollut. Nykyaikaan saakka jatkuneista vaihtosuhteista pitkäaikaisimman seura solmi vuonna 1871 Unkarin tiedeakatemian kanssa. Vaihtosuhteiden ansiosta SKS:n kirjasto on kyennyt liittämään kokoelmiinsa suuren määrän julkaisuja, joiden hankkiminen ei olisi ollut muutoin mahdollista.

Suomenkielisten julkaisujen määrä ja kirjaston kartunta kääntyivät kasvuun 1800-luvun loppupuolella. Hankintaa haluttiin suunnata tuolloin selvemmin seuran toimialoihin. Kun osa kansallisista tieteistä vielä erkani Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta omiksi seuroikseen, vakiintuivat perinnetieteet ja kirjallisuudentutkimus kirjaston kokoelmien keskeisimmiksi aloiksi. Kokoelmat karttuivat pitkään lähinnä tutkijoiden aloitteista.

Suomalaisten tieteellisten kirjastojen kokoelmapoliittista tehtävienjakoa alettiin järjestää 1960-luvulta lähtien. Kirjastojen välisissä keskusteluissa nousi esiin SKS:n merkitys perinnetieteellisenä kirjastona. Vuodesta 1982 vuoteen 2004, Helsingin yliopiston kirjaston eli nykyisen Kansalliskirjaston toimiessa humanististen tieteiden keskuskirjastona, olivat perinnetieteiden keskuskirjastopalvelut SKS:n vastuulla. Tämä vaikutti kokoelmien kehittymiseen ja mahdollisti varojen käytön myös ulkomaisen kirjallisuuden ostoon. SKS:n kirjastolla on edelleen kirjastojen välisen yhteistyön myötä vakiintunut asema kulttuurien tutkimuksen vastuukirjastona. Kirjallisuudentutkimuksen alalla kirjasto on keskittynyt kotimaisen kokoelman kartuttamiseen.

Hankintaohjelmaan kuulumatonta kirjallisuutta on karsittu eri aikoina. Kokoelmiin on kuitenkin jätetty kulttuurihistoriallisesti arvokasta tai seuran ja sen piirissä toimineiden henkilöiden kannalta

keskeistä kirjallisuutta tieteenalasta riippumatta. Kirjastossa on muun muassa merkittävä Vanha Fennica -kokoelma eli ennen vuotta 1810 julkaistun suomalaisen kirjallisuuden kokoelma. Kirjasto hoitaa myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisujen arkistokokoelmaa.

Kirjasto huolehtii nykyisin ensisijaisesti kulttuurien tutkimuksen ja kotimaisen kirjallisuuden tutkimuksen aineistopalvelusta. Näiden alojen kotimainen tutkimuskirjallisuus sekä suomenkielinen kaunokirjallisuus hankitaan kattavasti. Kulttuurien tutkimuksen kansainvälisen kirjallisuuden valintaan vaikuttavat suomalainen ja kansainvälinen tieteellinen keskustelu ja alan tutkijoiden ja tutkimushankkeiden tarpeet. Keskeisalojen kirjallisuuden lisäksi kirjasto hankkii näiden alojen tutkimusta tukevaa lähialojen kirjallisuutta. Tarkemmat aineiston valintaperiaatteet on määritelty kirjaston hankintaohjelmassa.

Vuotuinen kartunta on noin 2 000 monografianidettä. Painettuja kausijulkaisuja tulee noin 370 nimekettä ja elektronisia kausijulkaisuja noin 650 nimekettä. Painettujen kokoelmien laajuus on yhteensä noin neljä hyllykilometriä.

Hankinta

Kirjasto hankkii aineistoa ostamalla, julkaisuvaihtoina ja ottamalla vastaan ilmaiskappaleita ja lahjoituksia. Painettujen kirjojen yleisimmäksi hankintatavaksi on muodostunut osto. Painetuista kausijulkaisuista ostetaan nykyisellään noin puolet. Lehtien ja sarjojen hankintatapana on myös julkaisuvaihto säilyttänyt merkityksensä. Elektroniset kausijulkaisut ja tietokannat hankitaan nykyisin miltei poikkeuksetta ostamalla. Kustannustoiminnan muutokset ja sähköisen julkaisemisen lisääntyminen saattavat vaikuttaa hankinnan kanaviin ja muotoihin tulevaisuudessa. Elektronisiin aineistoihin liittyviä kokoelmapoliittisia kysymyksiä käsitellään lähemmin seuraavassa luvussa.

Kirjasto käyttää ostojulkaisujen ensisijaisina hankintakanavina kirjastoalan aineistonvälityspalveluihin erikoistuneita yrityksiä. Vakiintuneet välittäjäsuhteet mahdollistavat hyvien hankintakäytäntöjen muotoutumisen. Keskittämisen ohella on SKS:n edun mukaista, että välittäjäpalveluja voidaan vertailla ja valita joustavasti. Välittäjiä vertailtaessa kiinnitetään huomiota tuotevalikoimiin, hintatasoon, tilausjärjestelmien käytettävyyteen, toimitusvarmuuteen, laskutus- ja korvauskäytäntöihin sekä muihin välityspalvelun laatutekijöihin. Palveluntarjoajia voidaan tarvittaessa kilpailuttaa.

Kirjaston harjoittaman vaihtotoiminnan perustana on SKS:n tieteellinen julkaisutoiminta. Kirjasto ylläpitää julkaisuvaihtoa niiltä osin, kuin sille on osoitettavissa perusteet. Nykyisellään vaihtotoiminta tuottaa kirjastolle merkittävää lisäarvoa. Vaihtojen tulevaa kehitystä arvioidessaan kirjasto ottaa huomioon yleistyvän verkkojulkaisemisen vaikutukset. Yksittäisten vaihtosuhteiden arvioinnissa voidaan punnita saatujen julkaisujen merkitystä kokoelmien kannalta, toimitusten säännöllisyyttä, kustannuksia ja työmäärää. Hankintatyön kannalta on tärkeää, että kirjasto voi käyttää kansainvälisten vaihtosuhteiden hoidossa Tieteellisten seurain valtuuskunnan alaisuudessa toimivan Vaihtokeskuksen palveluja.

Julkaisulahjoitusten vastaanottamisesta kirjasto päättää tapauskohtaisesti. Päätöksessä kiinnitetään huomio tarjottujen julkaisujen sisällölliseen soveltuvuuteen, merkittävyyteen sekä niteiden kuntoon.

Suuria lahjoituksia arvioitaessa otetaan huomioon aineiston käsittelyyn tarvittavan työn määrä ja säilytystilan tarve.

Kirjasto hankkii painettuja monografianimekkeitä pääsääntöisesti yhden kappaleen. Rajallisesti saatavissa olevista tai tietopalvelun kannalta keskeisistä julkaisuista voidaan hankkia lainaniteen lisäksi lukusalikappale. SKS:n omia julkaisuja hankitaan kolme kappaletta, lainattavan ja lukusalikappaleen lisäksi yksi kappale arkistokokoelmaan.

Sähköiset aineistot

Suuri osa tieteellisestä tiedosta julkaistaan nykyisin verkossa. Verkojulkaisemisesta on hyötyä tiedon tuottajalle ja käyttäjälle: tiedon saatavuus paranee ja tutkimus saa näkyvyyttä. Elektronisten lehtien ja hakuteosten verkkokäyttö on ollut yleistä pitkään; e-kirjojen käyttö on käytettävyyden parantumisen ja valikoimien laajentumisen ansiosta yleistymässä.

SKS:n kirjasto pyrkii kehittämään sähköisiä aineistopalvelujaan. Sähköisten aineistojen kehittäminen on perusteltavissa tietoympäristön muutosten lisäksi tehokkuuden ja tuloksellisuuden näkökulmasta. Laadukas elektronisten lehtien, kirjojen ja viitetietokantojen kokoelma on takeena sille, että kirjaston asiakkailta on käytössään ajantasaista tietoa. Sähköiset aineistot ovat yhtäaikaaisesti monen asiakkaan käytettävissä, ja nykyaikaiset käyttöliittymät mahdollistavat monipuolisen tiedonhaun. Tämä lisää aineistoista saatavaa hyötyä ja tukee kokoelmien tunnetuksi tekemistä sekä informaatiolukutaidon koulutusta. Verkoaineistot eivät myöskään lisää säilytystilan tarvetta.

Kirjasto ostaa sähköisten aineistojen käyttöoikeudet kansallisen FinELib-konsortion kautta, jos aineistot ovat konsortioneuvottelujen piirissä ja konsortiohinta alentaa hankintakustannuksia. Konsortion asiantuntemusta ja jäsenorganisaatioiden välisen yhteistyön mahdollisuuksia pyritään hyödyntämään lisensioinnissa myös silloin, kun aineistoja hankitaan suoraan kustantajilta tai muilta palveluntarjoajilta. Kirjasto arvioi lisensiointitarpeita ja -kustannuksia säännöllisesti. FinELibin keskitetty käyttötilastopalvelu tarjoaa perustaa arvioinneille.

Valtaosa kirjaston sähköisistä aineistoista on kulttuurien tutkimuksen kausijulkaisuja. Monet niistä saadaan kokoelmiin myös painetussa muodossa. Kausijulkaisukokoelmia arvioitaessa selvitetään mahdollisuuksia luopua painettujen versioiden rinnakkaistilauksista. Tavoitteena on keskittyä elektronisiin tilauksiin. Muutokset edellyttävät, että e-lehtitilausten kattamat vuosikerrat ovat saatavilla pysyvästi. Lisäksi pidetään tavoiteltavana, että lehtien uusimmat numerot saadaan tilausten voimassaolon aikana viivästyksettä käyttöön.

Kirjasto seuraa elektronisten kirjamarkkinoiden kehitystä. Päätökset uusien e-kirjapalvelujen hankinnasta edellyttävät kirjastolta kirjavalikoimien, käyttöliittymien ja lisensiointimallien arviointia. Yksi tärkeimmistä lisensioinnin edellytyksistä kirjaston kokoelmapolitiikan näkökulmasta on mahdollisuus aineiston pitkäaikaiskäyttöön. Toistaiseksi on e-kirjoina hankittu vain hakuteoksia.

Etäkäyttöyhteys ja linkityspalvelu mahdollistavat sen, että elektronisia aineistoja voidaan asettaa käyttöön nykyistä useampien verkkopalvelujen välityksellä ja käyttää paikasta riippumatta. Koska

kirjaston lisensoimien aineistojen käyttö on ollut tähän saakka rajattuna SKS:n verkkoon, on etäkäyttöyhteyden rakentamista pidettävä sähköisten aineistopalvelujen kehittämisen lähtökohtana. Kirjasto on sitoutunut seuran strategiakaudella 2013–2017 parantamaan sähköisten aineistojen saatavuutta ja käytettävyyttä, ja kauden aikana toteutettavassa SKS:n verkkopalvelu-uudistuksessa on etäkäytön lisääminen asetettu tavoitteeksi. Etäkäyttö lisää ja tehostaa elektronisten aineistojen käyttöä: e-aineistohankinnan vaatima taloudellinen panostus ja sitoutuminen tuottavat tällöin täysimääräisen hyödyn. Etäkäytön järjestäminen vaatii seuralta ja kirjastolta teknisten ratkaisujen lisäksi voimassa olevien aineistolisenssien tarkistamista.

Kirjaston omia verkkopalveluja voidaan hyödyntää kirjaston keskeisalojen kannalta merkittävien avoimien verkkoaineistojen käyttöön saattamisessa. Välitettävät aineistot voivat olla kirjoja, lehtiä, tietokantoja sekä verkkosivustoja. Tarkempi linjaus vaatii selvityksiä.

Kokoelmien saavutettavuus ja näkyvyys

Kirjasto tallentaa aineistojensa kuvailu- ja saatavuustiedot Helsingin yliopiston Helka-tietokantaan ja kansalliseen metatietovarantoon Melindaan. Lisäksi kirjasto kuvailee keskeisalojensa kotimaisia julkaisuja tieteellisten artikkelien tietokantaan Artoon sekä kansainväliseen MLA-tietokantaan. Yhteistietokannat lisäävät kokoelmien kansallista ja kansainvälistä näkyvyyttä.

Kirjaston keskeisalojen kokoelmista on mahdollisimman suuri osa sijoitettu avokokoelmiin. Varastokokoelmiin sijoitettua aineistoa toimitetaan asiakkaille tilauksesta. Kirjasto pyrkii edistämään aineiston saavutettavuutta tekemällä tilaamisen mahdollisimman vaivattomaksi ja huolehtimalla toimitusten sujuvuudesta. Aineistoa voi tilata muun muassa kokoelmatietokannan kautta.

Kirjastosta annetaan sekä lukusali- että kotilainoja. Aineiston saavutettavuutta parannetaan toimittamalla kaukolainoja kotimaahan ja ulkomaille.

Lukusalikäytössä ovat käsikirjaston lisäksi kokoelman vanhimmat sekä erityisen arvokkaiksi arvioidut osat. Myös huonokuntoisuus voi olla lukusalikäytön perusteena. Kirjasto voi erityistapauksissa digitoida vanhaa ja haurasta aineistoa tutkimuksen tarpeisiin. Digitoinnin ansiosta alkuperäisjulkaisut säästyvät kulumiselta ja niiden jäljenteet ovat laajan tutkija- ja muun asiakaskunnan käytettävissä.

Kirjasto edistää tietoaineistojensa käyttöä monikanavaisen asiakas- ja markkinointiviestinnän avulla. Uusista aineistohankinnoista tiedotetaan järjestelmällisesti Helka-kokoelmatietokannassa ja kirjaston verkkosivuilla. Kokoelmia esitellään SKS:n painatteissa ja verkkopalveluissa sekä kirjaston esittelykierroksilla ja temaattisissa pienoisnäyttelyissä. SKS:n kirjastolle ja sen kokoelmille tavoitellaan näkyvyyttä myös viestimissä.

Kokoelmien arviointi ja hoito

Kirjasto pyrkii kokoelmatyössään suunnitelmallisuuteen ja pitkäjänteisyyteen. Tavoitteena ovat tiedeyhteisön tarpeisiin vastaavat, harkitut ja historiallisesti syvät kokoelmat. Kirjasto säilyttää keskeisalojensa kirjallisuutta myös tieteenalojen historiallista tutkimusta varten.

Kirjasto evaluoi kokoelmiaan jatkuvasti. Arvioinnin avulla luodaan kokonaiskuva kokoelmien sisällöistä ja tuotetaan tietoa johdonmukaisen kokoelmatyön tueksi.

Kokoelmien sisällöllisen eheyden parantamiseksi voidaan keskeisaloihin kuulumatonta aineistoa poistaa. Keskeisalojen tutkimusta tukeva ja kulttuurihistoriallisesti tai seuran historian kannalta merkittävä aineisto kuitenkin säilytetään tieteenalasta riippumatta. Painetun aineiston poistoa voidaan harkita esimerkiksi tilan säästämiseksi, jos käytettävissä on korvaava digitaalinen jäljenne. Karsittavaa aineistoa tarjotaan ensisijaisesti sellaiseen kirjastoon, jonka tehtäväalueeseen se paremmin kuuluu, ja sen jälkeen Varastokirjastoon.

Aineistojen kestävyys ja käytettävyyden parantamiseksi huonokuntoisia niteitä sidotetaan, korjataan tai digitoidaan.